

اربعین از نگاه مورخ معاصر

<"xml encoding="UTF-8?">

یکی از مباحث مهمی که در تاریخ قیام سیدالشهدا علیه السلام مورد بررسی و توجه قرار گرفته، حضور اهل بیت علیهم السلام در کربلا در اولین اربعین شهادت امام حسین علیه السلام می باشد. در میان شیعه، مشهور است که اربعین روزی است که جابر بن عبدالله انصاری به زیارت مرقد امام حسین علیه السلام نایل شد. حجة الاسلام والمسلمین مهدی پیشوایی از در گفت وگو با مرکز خبر حوزه، پیشینیه اربعین و نیز جایگاه اربعین حسینی در بین شیعیان را تشریح نمود. آن چه در پی می آید حاصل گفت و شنود با این مورخ معاصر است.

- مفهوم ارزشی اربعین چیست و چرا چنین جایگاهی دارد؟

اربعین امام حسین علیه السلام در فرهنگ شیعی جایگاه بسیار والا و ارزشمندی دارد چون یک بار دیگر خاطرات و حوادث روز عاشورا در این روز زنده شده و به نوعی نقطه عطفی در تاریخ اسلام و تشیع گردیده است. واژه اربعین مبنای فرهنگی نیز دارد یعنی در فرهنگ اسلامی بر عدد 40 بسیار تأکید و سفارش شده و در مناسبت های مختلف بر آن تکیه شده، یکی از آن ها زیارت اربعین امام حسین علیه السلام است، مثلاً کمال عقل انسان در چهل سالگی، آثار چهل روز اخلاص در عمل، حفظ چهل حدیث، دعای چهل نفر مؤمن برای انسان، قرائت دعای عهد در چهل صبح، عدم پذیرش نماز شراب خوار تا چهل روز، گریه چهل روزه آسمان و زمین و فرشتگان برای امام حسین علیه السلام و استحباب زیارت اربعین از جمله مواردی است که اهمیت عدد چهل را در فرهنگ اسلامی و معارف شیعی می رساند.

- چه مناسبت های تاریخی در روز اربعین وجود دارد، و چه وقایعی رخ داده است؟

دو مناسبت در این روز وجود دارد، یکی آمدن جابر بن عبدالله انصاری برای زیارت امام حسین علیه السلام از مدینه به کربلا در بیستم صفر سال 61 هجری و بنابر مشهور، رسیدن اهل بیت علیهم السلام در این روز به کربلا و دیگری تعلیم حدیثی از امام صادق علیه السلام به صفوان بن مهران جمال، برای زیارت امام حسین علیه السلام در روز اربعین است و همان گونه که بیان شد، این روز سابقه طولانی در آموزه های اسلامی دارد و بسیار بر آن تأکید شده است.

- به نظر جنابعالی چرا اربعین حضرت سیدالشهدا این گونه اهمیت پیدا کرده است؟

چون یک بار دیگر خاطرات عاشورا تکرار می شود و یکی از اتفاق های مهم این است که جابر بن عبدالله انصاری که از صحابه بزرگ پیامبر صلی الله علیه و آله بوده است، از جایگاه و اعتبار خود هزینه کرد و برای زیارت امام حسین علیه السلام از مدینه آمد در حالی که در آن روزها هیچ کس جرأت نمی کرد از امام حسین علیه السلام به نیکی یاد کند بنا به قول مشهور و برخی قرائن، اهل بیت امام حسین علیه السلام آن روز از شام برگشتند. اهل

بیت علیهم السلام که هنگام رفتن به شام اجازه عزاداری نداشتند، بعد از اقامت در شام و حرکت به سوی مدینه به کربلا آمدند و بر تربت پاک شهیدان کربلا عزاداری کردند و حادثه عاشورا دوباره تجدید شد و باعث ماندگاری اربعین در تاریخ شد.

- چرا زیارت اربعین از ویژگی های مؤمنین شمرده شده است؟

حدیث مرسلی از امام حسن عسکری علیه السلام مصباح المتعجد ص 787 داریم که ایشان پنج ویژگی را علامت مؤمن می دانند بحار جلد 98 ص 331 و به نظر می رسد، مقصود از مؤمن در این حدیث، شیعه است، چون شواهد نشان می دهد که روایت به ویژگی های شیعیان اشاره دارد، به عنوان مثال داشتن انگشتر در دست راست از وجوه تمایز تاریخی و فرهنگی شیعه است، چون اهل سنت انگشتر را به دست چپ می کردند، هم چنین جهر به بسم الله نیز نشانه شیعه و وجه تمایز آنان از دیگران بوده و امام علی علیه السلام نیز تأکید بسیار داشتند که بسم الله را در نماز، به جهر بگویید، ولی اهل سنت بسم الله را بلند نمی خوانند و زیارت اربعین نیز فقط از ویژگی شیعیان است.

- منظور از زیارت اربعین در حدیث مرسل امام حسن عسکری علیه السلام کدام زیارت است؟

به نظر می رسد منظور از زیارت اربعین همان زیارت خاصه باشد که امام صادق علیه السلام به صفوان بن مهران جمال تعلیم دادند که در آن به بزرگداشت اربعین تصریح شده است.

- آیا اهل بیت امام حسین علیه السلام در اربعین اول به زیارت قبر امام حسین علیه السلام آمدند یا در اربعین دوم؟

این موضوع اختلافی است، ولی اگر اهل بیت علیهم السلام به کربلا آمده باشند، در اربعین اول بوده و اگر در اربعین اول نیامده باشند دیگر بحث اربعین سال بعد مطرح نمی شود، ولی شواهدی وجود دارد که در بیستم صفر سال 61 اهل بیت علیهم السلام در کربلا حضور داشتند، البته این قول، مخالفان و موافقان زیادی دارد. از کتاب بشارة المصطفی لشیعه المرتضی نقل شده که ملاقات جابر با اهل بیت علیهم السلام در اربعین اول صورت گرفته است در حالی که در نسخه موجود بشارة المصطفی فقط زیارت جابر را نقل شده و باعث بروز برخی شبهات و اشکالات شده است. البته مدت حضور اهل بیت علیهم السلام در کوفه و نیز فاصله بین کوفه و شام را باید در نظر گرفت، در آن روزگار کاروان ها از سه راه، بین عراق و شام رفت و آمد می کردند: 1 راه سلطانی که مسیری آباد بوده، 2- راه مستقیم کوفه به شام که از بادية الشام می گذشت 3 مسیر معمول و مرسوم بین کوفه و شام، همان مسیری که امیرالمؤمنین در جنگ صفین از آن مسیر به سمت شام حرکت کرد، باید دید اهل بیت علیهم السلام را از کدام یک بردند زیرا بعضی از آن ها نزدیک بوده است برخی شهر ها نیز نام برده شده که ذهن به صورت حدسی و گمان به راه بادیه تداعی می شود، از طرف دیگر کمترین مدتی که برای توقف اهل بیت علیهم السلام در شام نقل شده 10 روز است، مخالفین اربعین اول می گویند؛ با این توقف ها و مسیرهای طولانی چگونه جمع این ها در چهل روز ممکن می باشد؟، البته شهید سید محمد علی قاضی تلاش نموده، در این زمینه رفع استبعاد کند و برخی مشکلات را حل نماید. به هر حال بنابر مشهور، اهل بیت علیهم السلام بیستم صفر به کربلا رسیده اند. یکی از این امر، سخن ابوریحان بیرونی در کتاب الاثارالباقیه است که کتابی

نجومی و تقویمی است و ایشان که فردی دقیق بوده، در این خصوص می گوید در روز بیستم صفر اهل بیت امام حسین علیه السلام به کربلا بازگشته و سر ایشان را به پیکرشان ملحق کردند. قرینه دیگر ملحق شدن سر مطهر سیدالشهدا در کربلا به بدن مطهر او است، البته درباره محل دفن سر آن حضرت تا ده احتمال است که برخی اصلا درست نیست، به عنوان مثال در مصر قطعاً نیست، برخی گفته اند در قبرستان دمشق و بعضی ها می گویند در مدینه و در برخی روایات، حرم امیرالمؤمنین علیه السلام نزدیک بالای سر امام علی علیه السلام را ذکر کرده اند، احتمالی که از قدیم علمای امامیه تقویت کرده اند این است که اهل بیت امام حسین علیه السلام در بازگشت، سر مطهر را به بدن مطهر ملحق نمودند و این کار توسط امام سجاد علیه السلام صورت گرفت، در حالی که غیر از اربعین هیچ زمان دیگر، ورود امام سجاد علیه السلام و اهل بیت علیهم السلام به کربلا ذکر نشده است از مجموع آن چه نقل شد، معلوم می شود اگر چه از نظر اخبار تاریخی و حدیثی، اثبات حضور اهل بیت علیهم السلام در اربعین اول بر سر مزار سیدالشهدا علیه السلام چندان آسان نیست، اما با توجه به قرائن و شواهد، حضور اهل بیت علیهم السلام در کربلا در 20 صفر سال 61 در کربلا پذیرفتنی است.

- شخصیت عطیه عوفی را برای خوانندگان تشریح فرمایید؟

عطیه بن سعد بن جنادة بن عوفی جَدلی از بنی جَدیله قیسی یکی از تابعان و محدثان و مفسران شیعه بوده است که توفیق همراهی جابر بن عبدالله را داشته و دومین زائر امام حسین به شمار می رود، وی اهل کوفه و مادرش کنیز رومی بوده و پدرش این نوزاد را به منزل امام علی علیه السلام آورد و حضرت اسم ایشان را عطیه الله نهاد، لذا وی در زمان خلافت حضرت بدنیا آمده است. عطیه تفکر انقلابی داشته و مظالم بنی امیه را طاقت نیاورد، چون مدت ها بعد از شهادت امام حسین که عبدالرحمان محمد بن اشعث بر ضد حجاج قیام کرد، عطیه به او پیوست، ولی انقلاب او شکست خورد و عطیه به فارس فرار کرد و حجاج به حاکم فارس دستور داد، عطیه را پیدا کند تا امام علی علیه السلام را سب کند و در غیر این صورت 400 ضربه به او بزند و ریش های او را بترشد. اما عطیه بعد از دستگیری، امیرالمؤمنین علیه السلام را سب نکرد و شلاق خورد و این شکنجه را در راه ولایت تحمل کرد، لذا همفکر و هم اندیشه با جابر بود و او را همراهی کرده و آن دو به قصد زیارت قبر امام حسین علیه السلام حرکت کردند و جابر نیز که نا بینا بود، همراهی برای خود می خواست.

- چرا زیارت جابر بن عبدالله از اهمیت ویژه برخوردار است؟

در آن زمان تعدادی از صحابه زنده بودند و فوق العاده در افکار عمومی مردم قداست داشتند و بعد از حادثه عاشورا چنان اختناقی واقع شد که کسی امام حسین علیه السلام را نمی توانست به نیکی نام ببرد و صحابه نیز عکس العملی نشان ندادند و اهمیت امر در این است که در این فضا، جابر بن عبدالله انصاری جزء اصحاب بزرگ پیامبر صلی الله علیه و آله بوده و در غزوات حضرت رسول صلی الله علیه و آله شرکت داشته، برای دهن کجی به یزید و ابراز پیوند محبت و وفاداری با اهل بیت علیهم السلام از آبرو و جاهت خود مایه گذاشت و نترسید و از مدینه بلند شد و به کربلا آمد شواهد و قرائن نشان می دهد، جابر با اهل بیت علیهم السلام رابطه تنگاتنگی داشت و این زیارت بُعد سیاسی نیز داشته و نشانگر اعتراض جابر به یزید بود و در مواقع حساس بدون محافظه کاری وارد میدان می شد. مستند زیارت جابر در کتاب بشارة المصطفی لشیهة المرتضی تألیف ابی جعفر محمد بن ابی القاسم محمد بن علی طبری شاگرد پسر شیخ طوسی و از علمای قرن 6 شیعه است که این زیارت نامه را

نقل کرده است.

- درباره کتاب مقتل امام حسین علیه السلام که در دست نگارش دارید توضیحاتی بدهید؟

این کتاب به مقتل جامع سیدالشهداء علیه السلام است که جلد اول آن نهایی شده و به برخی بزرگان و محققان عرضه شده تا قبل از چاپ پیشنهادات خود را بدهند. و بحث اربعین جزء مباحث جلد دوم این کتاب است و در جریان حوادث بازگشت اهل بیت علیهم السلام از شام مطرح شده و تمام ابعاد و جوانب اربعین موشکافانه و جامع الاطراف، نقل شده است.

- اربعین را اگر در یک جمله توصیف کنید چه می گوئید؟

اربعین در تاریخ شیعه، دومین نقطه عطف بعد از عاشورا بوده که بار دیگر این خاطره تجدید شد و اهل بیت علیهم السلام بر سر خاک شهدا آمدند و با آزادی و همراه با دو شخصیت بزرگ یک صحابی و یک تابعی عزاداری کردند.

رسول اعظم صلی الله علیه وآله:

من ابغض الحسن و الحسين جاء يوم القيامة و ليس على وجهه لحم و لم تنله شفاعتی کسی که بغض حسن و حسین را داشته باشد فرادی قیامت در حالی می آید که صورتش گوشت نخواهد داشت و شفاعت من نصیب وی نخواهد شد.

کامل الزیارات / 51